

АНСАМБЛЕВЕ МУЗИКУВАННЯ ЯК РЕСУРС ФАХОВОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

ENSEMBLE MUSIC MAKING AS A RESOURCE OF FUTURE MUSICAL ART TEACHERS PROFESSIONAL DEVELOPMENT

У статті розглядається ансамблеве музикування як шлях оптимізації фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах творчої активності та мультидисциплінарності. Зазначено, що компонентами освітньо-професійної програми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є гра в інструментальному ансамблі і робота з вокально-хоровими ансамблями, що зумовлюється переліком програмних результатів навчання. Метою статті визначено обґрунтування змісту і специфіки ансамблевого музикування як ресурсу фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. Зазначено, що ансамблеве музикування актуалізує синергійний ефект від інтеграції особистісного, суто виконавського й організаційно-творчого досвіду студентів. Обговорюється особистісний розвиток майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі ансамблевого музикування. Вказується на те, що ансамбль – це співтворча участь двох або більше виконавців, яка спрямовується однією загальною виконавською концепцією. Ансамблева гра забезпечує взаємне збагачення світогляду, естетичних орієнтирів, художньо-ціннісних пріоритетів. Окреслюється вплив ансамблевого музикування на розвиток розумової, вольової, мотиваційної сфер здобувачів вищої освіти. Стверджується, що найбільше значення у процесі ансамблевого музикування надається комунікативним аспектам особистісного і професійного розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. Ансамблеве музикування розглядається як таке, що вимагає від студентів досягнення гармонійної цілості, узгодженості з іншими за допомогою засобів інструментального і вокального виконавства й особистісної артистичної енергії. Ансамблеве музикування розглядається як лабораторія фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва, на основі якої ефективно розвиваються музично-виконавські й особистісно-творчі якості студентів. Стаття є теоретичним підґрунтям для подальшої методологічної розробки означеної проблеми в галузі мистецької освіти.

Ключові слова: ансамбль, ансамблеве музикування, ресурс, комунікація, фаховий розвиток, майбутні учителі музичного мистецтва.

The article considers ensemble music making as a way to optimize the professional training of future music teachers on the basis of creative activity and multidisciplinary. It is noted that the components of the educational and professional training program for future music teachers are playing in an instrumental ensemble and working with vocal and choral ensembles, which is determined by the list of program learning outcomes. The purpose of the article is to substantiate the content and specifics of ensemble music making as a resource for professional development of future music teachers. It is indicated that ensemble music actualizes the synergistic effect of the integration of personal, purely performing and organizational and creative experience of students. The personal development of future teachers of music art in the process of ensemble music making is discussed. It is indicated that an ensemble is a co-creative participation of two or more performers, which is guided by one common performing concept. Ensemble play provides mutual enrichment of worldview, aesthetic landmarks, artistic and value priorities. The influence of ensemble music making on the development of mental, volitional, motivational sphere of higher education students is outlined. It is argued that the greatest importance in the process of ensemble music is given to the communicative aspects of personal and professional development of future teachers of music. Ensemble music is seen as one that requires students to achieve harmonious integrity, coherence with others through the means of instrumental and vocal performance and personal artistic energy. Ensemble music making is considered as a laboratory of professional development of future teachers of music art, on the basis of which musical-performing and personal-creative qualities of students are effectively and simultaneously developed. The article is a theoretical basis for further methodological development of this problem in the field of art education.

Key words: ensemble, ensemble music making, resource, communication, professional development, future musical art teachers.

UDK 378.147.091.31-051:785.161
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/39.11>

Новська О.Р.,
канд. пед. наук,
завідувач кафедри диригентсько-хорової підготовки, доцент
Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Левицька І.М.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри музично-інструментальної підготовки
Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах сучасної соціокультурної ситуації у сфері музичної культури відбуваються відродження, оновлення, модернізація окремих виконавських традицій. Відбуваються їх адаптація та трансформація крізь призму сучасності, а також традиційних форм музичного виконавства. Проводяться численні мистецькі конкурси, фестивалі, проекти, майстер-класи тощо. Окрім цього, відновлюється традиція створення різноманітних мистецьких гуртків, проведення музичних вечорів, у яких беруть участь не тільки професіонали,

а й аматори. Отже, важливою формою фахового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва є ансамблеве музикування, яке містить величезний художньо-дидактичний і виховний потенціал. Відомо, що такий вид музикування актуалізує мотиваційні ресурси майбутніх фахівців, розвиває комплекс їхніх здібностей: музичного слуху, пам'яті, ритмічного почуття, технічних умінь і навичок, а також активність і критичність мислення, прагнення до раціоналізації виконавського апарату. Крім цього, усталений інтерес здобувачів до спільної творчості в ансамблі дозволяє ефективно

вирішувати суто технічні проблеми вдосконалення виконавських навичок, розвивати комплекс творчих здібностей, а також сприяти стабільності публічних виступів.

Фахова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва має риси універсальності та мультидисциплінарності. Успішний фахівець у галузі музичної освіти має бути здатен кваліфіковано виконувати як інструментальні, так і вокальні твори, організовувати колективне музикування учнів, проводити репетиційну роботу тощо. Отже, до компонентів освітньої програми зі спеціальності 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти входять як гра в інструментальному ансамблі, так і робота з вокально-хоровими ансамблями, що зумовлюється переліком програмних результатів навчання й обґрунтовується високим творчорозвивальним потенціалом ансамблевих видів музично-виконавської взаємодії.

Ансамблеве виконавство є, безумовно, ресурсом особистісного розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. Гра в ансамблі дозволяє здобувачам набувати досвід особистісної та художньої комунікації, вчить слухати себе й інших, знаходити оптимальні засоби досягнення гармонійного співіснування в універсумі художньої комунікації. Завдяки грі в ансамблі студенти набувають практичний досвід командної творчої роботи, у якій вони вчать керувати довільною увагою, концентруватися, бути відповідальними. З іншого боку, частіше за все виконання музичного твору в ансамблі позитивно впливає на емоційний стан виконавців, знижує рівень сценічного стресу, дозволяє відчувати «опору» в іншому, що надає впевненості під час виступу. Усе вищевикладене зумовлює визначення ансамблевого музикування як потужного ресурсу фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем ансамблевого виконавства, які висуваються у статті, здійснюється на основі актуальних наукових публікацій, присвячених різним аспектам означеної теми. Так, доцільно виокремити навчально-методичний посібник О. Шумської, В. Олешко і Т. Олешко, у якому досліджуються теоретичні основи ансамблевого виконавства і методичні аспекти керівництва ансамблем. Автори зазначають, що «колективне виконавство було і залишається своєрідним флагманом мистецтва гри на музичних інструментах, яскравим виразником споконвічних національних традицій, ефективним засобом естетичного, духовного, морального виховання молоді» [9, с. 6]. З такою думкою погоджується М. Малахова, яка підкреслює, що «ансамблеве музикування несе в собі потужний внутрішній заряд для активації музичних здібностей студен-

тів». Авторка стверджує, що ансамблеве виконавство надає виконавцям більш широкі можливості щодо формування слухових навичок як одних із найважливіших для музиканта через вивчення різностильового музичного матеріалу. «Специфіка діяльності зумовлює постійне оновлення відчуттів та вражень, тримає в тонусі емоційний стан виконавця, що і забезпечує накопичення та динамічний розвиток музично-слухових уявлень», – підкреслює вчена [5, с. 73].

На високому значенні ансамблевого виконавства в мистецько-освітньому процесі наголошується в дослідженні Т. Ляшенко. Вказується, що «багато музикантів і педагогів-практиків убачають у фортепіанному ансамблі потужний засіб для музичного розвитку студентів, покликаний виконувати передусім розвиваючу функцію» [4, с. 141]. Важливою є ансамблева виконавська підготовка і безпосередньо в контексті фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Це пов'язується «із соціальною місією – захопити учнів загальноосвітньої школи музичним мистецтвом, красою звучання дитячих голосів» [8, с. 6]. У дослідженні О. Рябової зазначається, що ансамблеве виконавство є навіть більш корисним для здобувачів мистецько-педагогічної освіти, ніж сольне, адже ансамбль допомагає більш успішно засвоювати інтонаційно-стильові особливості музичної мови. Авторка стверджує: «У спільному музикуванні практичне застосування знань особливостей форми, жанру, мелодики, гармонії, фактури динаміки, тембру, музичної мови виявляється набагато ефективнішим, ніж індивідуальні спроби» [7, с. 141]. Також у роботі простежується позитивний вплив ансамблевого музикування на навчальну і творчу мотивацію студентів, на розвиток їхньої емоційної сфери. «У колективному музикуванні здійснюється спільна емоційна регуляція стилевідповідного виконання музичних творів і активно впроваджується самоконтроль» [7, с. 142].

Слушною є думка Л. Ніколенко щодо впливу ансамблевого музикування на формування виконавських умінь. Авторка зазначає, що ансамблева гра впливає на вольові механізми музиканта через необхідність збільшення виконавського самоконтролю в ситуації ансамблевої роботи. У роботі підкреслюється, що ансамблеве музикування формує «творчу волю виконавця, розширює горизонти його фантазії, передбачає впровадження нових ідей, музичної інтерпретації, несподіваного варіанту вирішення художнього завдання» [6, с. 214]. До ансамбліста висувається безліч вимог, що відображено в роботі Ж. Карташової. Авторка підкреслює: «Для гри в ансамблі студент повинен володіти виконавською увагою, музичною пам'яттю, ритмічним чуттям і здатністю уявляти музично-слухові образи» [2, с. 92].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість теоретичних і методичних наукових досліджень, присвячених ансамблевому музикуванню, спостерігається брак міждисциплінарних наукових розробок, які урахуватимуть універсальний характер підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, яка включає як інструментальне, так і вокальне ансамблеве виконавство, що зумовлює визначення мети статті.

Мета статті – обґрунтувати зміст і роль ансамблевого музикування як ресурсу фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Ансамблеве музикування ми розглядаємо як унікальне за своєю комунікативними якостями художньо-освітнє середовище, платформу для музично-творчого розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. Саме на основі ансамблевого музикування здобувачі вищої освіти опановують складні та багатоаспектні загальні й спеціальні компетентності.

Ансамблеве музикування відрізняється від інших форм художньої комунікації тим, що воно є продуктом художньої інтерпретації двох або більше учасників, що зумовлює важливість рівномірного розподілу творчих зусиль між кожним виконавцем. Існує думка, що «художня єдність виконання завжди зумовлена єдністю розуміння образного змісту твору всіма учасниками виконавської колективу і спільністю їхньої професійної майстерності» [3, с. 59]. Досягнення єдності між різними індивідуальностями ґрунтується на здатності кожного виконавця «впускати» у зону своєї художньо-виконавської уваги іншого виконавця на основі вертикального гармонійного сприйняття. Одним із найважливіших завдань ансамблевого виконавства (не тільки вокального, але й інструментального) стає сумісне інтонування і фразування.

Осягнення концептуальних і практичних засад ансамблевого виконавства актуалізує синергійний ефект від інтеграції особистісного, суто виконавського й організаційно-творчого досвіду студентів. Така думка підтверджується в дослідженні І. Жданова. Дослідник стверджує: «У процесі ансамблевої підготовки ефективно вирішуються завдання розвитку особистісних, творчих і виконавських якостей у студентів» [1, с. 137].

Важко перебільшити значення ансамблевого музикування для реалізації виконавського потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва. У процесі участі в різноманітних (за складом, стилем, видом, напрямом) ансамблях протягом фахової підготовки студенти отримують безцінний досвід вирішення безлічі музично-виконавських завдань. Однак фаховий розвиток учителя музичного мистецтва – це не лише розвиток музиканта. Передусім це розвиток особистості, фахівця, педагога, здатного надихати інших на творчість, музикування і самореалізацію.

Особистісні якості у процесі ансамблевого музикування розвиваються паралельно з музично-виконавськими вміннями, породжують феномен синхронного звучання, синхронного дихання, синхронного художнього наміру. Адаже ансамблеве виконавство вимагає узгодженості як виконавських компонентів, тембрових, артикуляційних, інтонаційних, фразувальних тощо, так і особистісно-творчих, емоційно-експресивних, художньо-концептуальних. Розглянемо, яку роль відіграє ансамблеве музикування в особистісно-професійному становленні майбутніх учителів музичного мистецтва.

Найбільше значення надається комунікативним аспектам особистісного і професійного розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі ансамблевого музикування. Ансамбль – це співтворча участь двох або більше виконавців, яка спрямовується однією загальною виконавською концепцією. А будь-яка колективна творча праця вимагає організації і стимулює розвиток комунікативних здібностей, які дозволяють ефективно налагоджувати взаємодію, досягати порозуміння, «приймати» думку іншого, не втрачати водночас власної. Також ансамблева форма художньої взаємодії є каталізатором розвитку лідерських якостей особистості [1, с. 138].

Взаємодія в ансамблі відбувається не тільки під час виконання музичного твору, але й у процесі художньо-інтерпретаційної, творчо-пошукової діяльності. Сумісні репетиції дають студентам змогу порушувати проблемні виконавські питання, ділитися думками, надавати поради, аналізувати власний досвід, формувати власне методичне бачення. Крім виконавських питань, учасники ансамблю, безумовно, обмінюються інтересами і поглядами. Такий взаємний комунікативний обмін не може не впливати на учасників ансамблю. Він забезпечує взаємне збагачення світогляду, естетичних орієнтирів, художньо-ціннісних пріоритетів.

Ансамблеве музикування – це не лише діалог або форма художньої бесіди. Можна стверджувати, що ансамблева взаємодія сповнена різноманітними комунікативними стратегіями. У різних музичних творах проявляються метафорично закодовані стратегії конфлікту, інтриги, тиску, переконування, пошуку компромісу тощо. І всі вони використовуються не з метою спілкування, а для досягнення спільної мети – реалізації закладеної художньо-виконавської інтерпретаційної концепції. Проте учасники ансамблю отримують деяким чином об'єктивований досвід проживання означених комунікативних ситуацій.

Ансамблеве музикування позитивно впливає на розумові здібності здобувачів. Мислення, аналітичні механізми, пам'ять активізуються через потребу одночасно обробляти два чи більше звукові потоки, аналізувати звуко-інтонаційну вертикаль, запам'ятовувати музичні фрагменти без опори на м'язову пам'ять, на основі суто слухо-

вих уявлень і музичного аналізу. Також значний вплив ансамблеве музикування має на розвиток уваги. Уміння фокусуватися на окремих звукових лініях, розподіляти довільну увагу у виконавському діалозі є складником особистісно-професійної ефективності майбутнього вчителя музичного мистецтва

Ансамблеве музикування розвиває вольову сферу особистості. Необхідність рухатися вперед, долаючи перешкоди, стимулюється відчуттям відповідальності перед напарниками по ансамблю, відчуттям взаємної підтримки, спільної творчості, що активізує мотиваційне підкріплення роботи над музичним твором. Так, досвід свідчить про те, що в ансамблі студенти здатні впоратися з музичними творами більш високого рівня складності, ніж в індивідуальній роботі. З огляду на це доцільно зазначити, що ансамблеве музикування є ресурсом для формування освітньої ефективності студентів, запорукою підвищення їхньої впевненості і навчальної мотивації, стимулює цілеспрямованість, самостійність і відповідальність.

Висновки. Ансамбль – це унікальний мистецький феномен, середовище розвивальної художньо-педагогічної комунікації, який завдяки своїй багатозначності стає потужним ресурсом особистісного і фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. Ансамбль вимагає від студентів досягнення гармонійної цілісності, узгодженості з іншими за допомогою засобів інструментального і вокального виконавства, а також особистісної артистичної енергії. Ансамблеве музикування – це творча «лабораторія» фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва, на основі якої ефективно розвиваються музично-виконавські й особистісно-творчі якості студентів. Означене дослідження має теоретично-оглядовий характер і є підґрунтям для подальшого наукового пошуку щодо методологічного та методичного розроблення проблеми ансамблевого музикування як ресурсу фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Жданов И. Ансамблевое исполнительство как аспект музыкально-инструментальной подготовки студентов-бакалавров педвуза. *Вестник Томского государственного педагогического университета*. 2017. № 9 (186). С. 136–140.
2. Карташова Ж. Формування виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва в ансамблевому класі. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : збірник наукових праць. 2019. № 26 (1–2019). Ч. 2. С. 90–95.
3. Краснощеков В. Вопросы хороведения. Москва : Музыка, 1969. 299 с.
4. Ляшенко Т. Фортепіанний ансамбль у системі музично-педагогічного навчання. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2015. № 2. С. 141–143.
5. Малахова М. Розвиток слухових навичок у майбутніх викладачів музичного мистецтва в класі інструментального ансамблю. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 16 «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики»*. 2012. Вип. 16. С. 73–77.
6. Ніколенко Л. Формування інструментально-виконавських умінь учнів у процесі ансамблевого музикування. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. Вип. 170. С. 212–216.
7. Рябова О. Колективне музикування як ефективний засіб формування музично-стильових уявлень підлітків. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогічні науки»*. 2016. Вип. 4. С. 140–143.
8. Ху Маньлі. Методика підготовки керівника вокального ансамблю в системі вищої музично-педагогічної освіти України та Китаю : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2017. 21 с.
9. Шумська О., Олешко В., Олешко Т. Теорія і методика ансамблевого виконавства : навчально-методичний посібник. Харків, 2020. 108 с.